

Calidris alba

(Pall., 1764)

Piaskowiec

Rząd: siewkowe, podrząd: siewkowce, rodzina: bekasowate, podrodzina: biegusy

Status występowania w Polsce

Gatunek przelotny w całym kraju, głównie jesienią, nieco liczniejszy na wybrzeżu. Wiosną nieliczny. Wyjątkowo zimujący nad Zat. Gdańską.

Opis gatunku

Ptaka nieznacznie mniejszy od szpaka, ale o bardziej pękającym tułowi. Wymiary: długość ciała 19–21 cm, rozpiętość skrzydeł: 36–41 cm, masa ciała osobników spotykanych jesienią w Polsce 38–81 g. W pełnej szacie godowej (widwany w Polsce stosunkowo rzadko) głowa i pierś są czarno kreskowane na rdzawym tle. Pióra okrywowe grzbietu są również czarno-rdzawe. Biały brzuch kontrastuje z resztą ciała. Dorosłe widwane w sierpniu są już najczęściej w szacie przejściowej, w trakcie pierzenia i zwykle nie mają rdzawej barwy na głowie i piersi, ale pozostaje tam intensywne czarne kreskowanie. Młode są znacznie jaśniejsze od dorosłych, na grzbiecie posiadają plamkowanie w tonacji szaro-czarno-białej, na bokach piersi widoczne płowe zabarwienie, z delikatnym ciemniejszym strychowaniem, brzuch całkowicie biały. Szata spoczynkowa (zimowa) jest bardzo jasna: grzbiet i głowa stają się jasnopopielate, pierś i brzuch białe, znika ciemne kreskowanie. W tej szacie piaskowiec jest najjaśniejszy z wszystkich gatunków biegusów. W każdej szacie w locie wzdłuż skrzydeł widoczny jest biały pas, szerszy niż u innych biegusów. Jako jedyny z biegusów piaskowiec ma tylko trzy palce (brak mu pierwszego, zwróconego do tyłu). Stosunkowo krótki dziób (w porównaniu z innymi biegusami) i nogi są zawsze czarne. Samiec i samica jednakowo ubarwione.

Możliwość pomyłki z innymi gatunkami

Istnieje możliwość pomylenia piaskowca z innymi biegusami. W szacie godowej nieco podobnie ubarwiony do biegusa malutkiego *C. minuta* (A145), od którego jest jednak zdecydowanie większy i bardziej krępy oraz nie ma na grzbiecie jasnego rysunku w kształcie litery „V”. W szacie młodocianej możliwy do pomylenia z biegusem zmiennym *C. alpina* (A149), który jest jednak zdecydowanie ciemniejszy, rdzawokasztanowy, z wyraźnym czarnym kreskowaniem piersi, schodzącym aż na brzuch. Biegus zmienny ma znacznie węższy jasny pas na skrzydłach (w locie) oraz dłuższy i lekko zagięty ku dołowi dziób.

Biologia

Tryb życia

Wędruje głównie nocą, żeruje zwykle w dzień. Poza sezonem lęgowym jest gatunkiem bardzo towarzyskim. W Europie podczas wędrówki tworzy duże, wielotysięczne stada razem z innymi siewkami. W Polsce na wybrzeżu spotykane najczęściej zgrupowania liczą kilkanaście do kilkudziesięciu osobników.

Lęgi

Gatunek terytorialny, zwykle monogamiczny. Wiek osiągnięcia dojrzałości płciowej nie jest znany, ale przynajmniej część osobników jednorocznych wraca z zimowisk na północ, więc być może przystępuje też do lęgów. Na obszary gniazdowania ptaki przylatują, gdy jeszcze w tundrze znajdują się resztki śniegu; na początku czerwca (populacja syberyjska) lub na przełomie maja i czerwca (populacja grenlandzka) w niewielkich stadach, w których ptaki pozostają aż do ostatecznego stopnienia śniegu. Piaskowce łączą się w pary tuż po przylocie, ale część ptaków może przylatywać już w parach. Składanie jaj rozpoczyna się około połowy czerwca. Gniazdo stanowi płytki dołek na gołej ziemi lub wśród kamieni, częściowo osłonięty przez niską roślinność. Zniesienie składa się zwykle z 4 jaj. System rozrodczy jest dość skomplikowany i nie do końca poznany, ale wiadomo, że niektóre samice składają dwa pełne zniesienia i wówczas pierwsze jest wysiadywane przez samicę, drugie przez samca. Wysiadywanie trwa 24–27 dni. Pisklęta są zagniazdownikami i gniazdo opuszczają kilka godzin po wykluciu. Opiekę sprawują, w zależności od strategii gniazdowania, obydwój rodzice lub tylko jedno z nich. Pisklęta zdobywają pokarm samodzielnie. Do uzyskania lotności potrzebują ok. 17 dni.

Wędrówki

Migrant średnio- lub dalekodystansowy. Podczas wędrówki piaskowiec może pokonywać ogromne odległości bez zatrzymywania się. Dorosłe ptaki podejmują jesienną wę-

drówkę od połowy lipca do połowy sierpnia. W tym okresie opuszczają syberyjskie lęgowiska niemal wszystkie osobniki dorosłe. Ptaki młode wyruszają na wędrówkę później – pod koniec sierpnia lub z początkiem września. W Europie jesienią i wiosną pojawiają się regularnie piskowce zarówno z populacji grenlandzkiej, jak i syberyjskiej. W okresie przelotów u wybrzeży Morza Północnego mogą tworzyć ogromne wielotysięczne stada. Część ptaków przechodzi tam pierzenie i potem wyrusza dalej w kierunku zimowisk. Większość wędrujących osobników nie zatrzymuje się w rejonie Bałtyku.

Wędrówka wiosenna rozpoczyna się pod koniec marca i trwa do początków czerwca. W zachodniej Europie koncentracje wiosenne mogą być znacznie większe od jesiennych.

Na polskim wybrzeżu jesienią dorosłe ptaki pojawiają się regularnie, choć początkowo bardzo nielicznie, od początku lipca ze szczytem liczebności pod koniec tegoż miesiąca. Przelot dorosłych piskowców kończy się zasadniczo w pierwszej dekadzie września. Młode piskowce pojawiają się od 2. połowy sierpnia, przez cały wrzesień i październik. Wiosną w kraju widywany rzadko i bardzo nielicznie.

Zimowanie

Piskowce obrączkowane w Polsce były stwierdzane zimą na Wyspach Brytyjskich oraz w Afryce. Główny przylot nad Zat. Gwinejską obserwuje się pod koniec sierpnia do początków września, a w południowej Afryce we wrześniu–październiku. Wiosną zasadniczy odlot ma miejsce na przełomie kwietnia i maja. Część jednorocznych piskowców pozostaje w Afryce do następnego roku.

Pokarm

Pokarm stanowią drobne bezkręgowce, chwytane podczas sondowania dziobem wilgotnego miękkiego podłoża na odsłoniętych brzegach zbiorników lub zbierane z powierzchni wody. Żerujące ptaki biegają bardzo szybko wzdłuż linii wody, zatrzymując się na chwilę i chwytając pokarm, po czym znów biegną dalej. Chwytają owady i skorupiaki we wszystkich stadiach rozwoju, wieloszczety, czasem pajęczaki i mięczaki. Na lęgowiskach podczas niedostatku pożywienia, szczególnie przy załamaniach pogodowych, pobierają również pokarm roślinny.

Występowanie

Siedlisko

Piskowiec gniazduje w tundrze w pasie nadmorskim. Związany jest z terenami otwartymi o skalistym lub kamienistym podłożu, z rzadko rozmieszczoną roślinnością. Podczas wędrówki głównie spotykany na piaszczystych nadmorskich plażach, rzadziej nad zbiornikami śródlądowymi (rzeki, zbiorniki zaporowe) lub na spuszczonej stawach rybnych. Zimą związany z wybrzeżem morskim.

Siedliska z Załącznika I Dyrektywy Siedliskowej, które mogą być istotne dla gatunku

1130 Ujścia rzek (estuaria)

1210 Kidzina na brzegu morskim

2110 Inicjalne stadia nadmorskich wydm białych

Rozmieszczenie geograficzne

Piskowiec jest gatunkiem monotypowym – nie wyróżniono podgatunków. Obszar jego gniazdowania ogranicza się do północnego Spitsbergenu, północno-wschodniej Grenlandii, północnej Syberii od ujścia Jeniseju do ujścia Leny na wschodzie oraz Ziemi Północnej i Wysp Nowosyberyjskich oraz arktycznej Kanady. Poza sezonem lęgowym jest kosmopolityczny. Osobniki gniazdujące na Grenlandii wędrują regularnie przez zachodnią Europę w kierunku zachodniej Afryki. Piskowce z zachodniej części Syberii lecą w kierunku północnej i zachodniej Europy, gdzie spotykają się z ptakami grenlandzkimi. Obszary zimowania piskowców grenlandzkich oraz gniazdujących w zachodniej części lęgów syberyjskich prawdopodobnie w znacznym stopniu pokrywają się ze sobą, obejmując Wyspy Brytyjskie, wschodnie wybrzeża Atlantyku aż po południową Afrykę.

Piskowce gniazdujące w środkowej części lęgów na Syberii udają się do wschodniej i południowo-wschodniej Afryki. Zimowiska piskowców ze wschodniej Azji znajdują się w całej południowej Azji i w Australii. Osobniki lęgowe w Kanadzie spędzają zimę u wybrzeży obu Ameryk.

Rozmieszczenie w Polsce

W Polsce pojawiają się ptaki pochodzące zarówno z populacji syberyjskiej, jak i grenlandzkiej.

Jesienią pojawiają się regularnie i dość licznie na wybrzeżu; w głębi lądu widywane są regularnie, ale stwierdzenia dotyczą zazwyczaj pojedynczych osobników. Najwięcej obserwacji pochodzi ze zbiorników zaporowych i stawów rybnych Dolnego Śląska i Wielkopolski.

Status ochronny

Ochrona gatunkowa w Polsce: gatunek objęty ochroną ścisłą (Dz U z 2004 r. Nr 220, poz. 2237)

Status zagrożenia w Europie: S gatunek niezagrożony, którego status ochronny jest prawdopodobnie odpowiedni BirdLife International: SPEC -

Dyrektywa Ptasia: Art. 4.2

Konwencja Berneńska: załącznik II

Konwencja Bońska: załącznik II

Porozumienie AEWA

Występowanie gatunku na obszarach chronionych

Jednym z najważniejszych obszarów odwiedzanych regularnie przez piskowce podczas wędrówki jesiennej jest

rez. Mewia Łacha leżący przy ujściu Wisły Przekopu. Regularne obserwacje piaskowca podczas jesiennej wędrówki dotyczą również rezerwatów Ptasi Raj przy ujściu Wisły Śmiałej oraz Beka nad Zat. Pucką.

Rozwój i stan populacji

Populacja grenlandzka jest stosunkowo duża i liczy ok. 17 000 p. Na Ziemi Północnej gniazduje 100–500 p., na Spitsbergenie zaledwie 5–15 p., ale liczba ta utrzymuje się od lat 70. na stałym poziomie. Brak danych dotyczących liczebności populacji lęgowej na Syberii. W porównaniu z latami 80. podaje się wzrost liczebności na zimowiskach europejskich i zachodnioafrykańskich o 50–60%, choć dla samej Mauretanii zanotowano 40% spadek zimujących piaskowców. Ocenia się, że liczba zimujących piaskowców w zachodniej Europie i atlantyckich wybrzeżach Afryki wynosi około 170 000 os.

W Polsce zwykle stada piaskowców nie przekraczają kilkadziesiątu osobników. Największe stado w kraju odnotowano przy ujściu Wisły jesienią 1978 r. i liczyło 343 os. oraz w tym samym miejscu 166 ptaków w 1993. Największe stado na śródlądziu widziano w 1994 na stawach w Pęczniewie w Wielkopolsce i liczyło ono 178 piaskowców.

Zagrożenia

Gatunkowi zagraża w Polsce w okresach wędrówek:

- zanik otwartych, płytkowodnych nadmorskich obszarów, zlokalizowanych przede wszystkim przy ujściach rzek, gdzie z roku na rok podczas wędrówki jesiennej gromadzą się w dużych ilościach ptaki siewkowe;
- kurczenie się powierzchni mulistych i piaszczystych ławic w nurcie i odsypisk przybrzeżnych, odsłanianych latem i jesienią w korytach rzek, wynikające z regulacji i pogłębiania koryt;
- w okresach wędrówek: płoszenie przez ludzi (spacerowiczów) i psy stad zatrzymujących się ptaków, zarówno na wybrzeżu, jak i na śródlądziu.

Ponieważ piaskowiec wędruje głównie wzdłuż wybrzeży morskich, mniej istotne dla niego są siedliska występujące na śródlądziu.

Propozycje odnośnie do zarządzania

Należy:

- zachowywać płytkowodne obszary, zwłaszcza nadmorskie, zlokalizowane przy ujściach rzek;
- poważnie ograniczyć plany zabudowy hydrotechnicznej dolin rzecznych i plany przekształceń reżimu hydrologicznego rzek, stosownie do ocen oddziaływania na środowisko;
- w uzasadnionych przyrodniczo przypadkach wprowadzić korektę instrukcji gospodarowania wodą na zbiornikach już istniejących, tak by w dolinie rzeki poniżej piętrzenia utrzymane zostały okresowe zalewy;

- zapewnić spokój wędrującym ptakom, na terenach największych koncentracji siewkowców, tak na wybrzeżu, jak i na śródlądziu, ograniczając ich użytkowanie turystyczne i rekreacyjne w okresie czerwiec–październik.

Propozycje badań

Należy zbadać:

- pochodzenie piaskowców wędrujących przez Polskę;
- wybiórczość siedliskową i znaczenie siedlisk dla wędrujących ptaków;
- rozmieszczenie zimowisk i tras przelotu populacji wędrujących przez Polskę.

Monitoring

- coroczne liczenia ptaków w okresie wędrówki w stałych miejscach zatrzymywania się wędrujących ptaków. Metodyka do ustalenia.

Bibliografia

- BAZA DANYCH OSO – NATURA 2000. Zakład Ornitologii PAN.
- BAZA DANYCH WIADOMOŚCI POWROTNYCH. Centrala Obrączkowania Ptaków, Zakład Ornitologii PAN.
- BEDNORZ J., KUPCZYK M., KUŹNIAK S., WINIECKI A. (red.) 2000. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Poznań, 640 s.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL/EUROPEAN BIRD CENSUS COUNCIL. 2000. European bird populations: estimates and trends. BirdLife Conservation Series No. 10. Cambridge, 160 s.
- CRAMP S., SIMMONS K. E. L. (red.) 1983. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic. Vol. 3. Waders to Gulls. Oxford, 913 s.
- DYRCZ A., GRABIŃSKI W., STAWARCZYK T., WITKOWSKI J. (red.) 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Wrocław, 525 s.
- HAGEMEIJER W. J. M., BLAIR M. J. 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their distribution and abundance. London, 903 s.
- HAYMAN P., MARCHANT J., PRATER T. 1986. Shorebirds. An identification guide to the waders of the World. London, 411 s.
- del HOYO J., ELLIOTT A., SARGATAL J. (red.) 1996. Handbook of the Birds of the World. Vol. 3. Hoatzin to Auks. Barcelona, 821 s.
- JONSSON L. 1998. Ptaki Europy i obszaru śródziemnomorskiego. Warszawa, 559 s.
- MEISSNER W., WŁODARCZAK A. 1999. Autumn migration of the Sanderlings *Calidris alba* in the Puck Bay region (Southwestern Baltic coast). *The Ring*, 21: 57–67.

- PRATER A. J., MARCHANT J. H., VUORINEN J. 1977. Guide to the identification and ageing of Holarctic waders. BTO Guide 17. Tring, 168 s.
- ROGACHEVA H. 1992. The Birds of Central Siberia. Husum, 737 s.
- SNOW D. W., PERRINS C. M. 1998. The Birds of the Western Palearctic. Concise Edition. Vol. 1. Non-Passerines. Oxford, 1008 s.
- TOMIAŁOJĆ L., 1990. Ptaki Polski. Rozmieszczenie i liczeb-

ność. Warszawa, 462 s.

TOMIAŁOJĆ L., STAWARCZYK T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. Wrocław, 870 s.

WETLANDS INTERNATIONAL. 2002. Waterbird Population Estimates – Third Edition. Wetlands International Global Series No. 12. Wageningen, The Netherlands, 226 s.

Monika Zielińska